

Příloha k protokolu o SZZ č.

Vysoká škola:
Jihočeská univerzita v Č. Budějovicích

Katedra: Ústav bohemistiky FF JU

Datum odevzdání posudku: 16. 8. 2023

Autor: Bc. Evelína Kolářová

Aprobace: Bohemistika navazující

Oponent diplomové práce:
Mgr. Michal Hořejší, Ph.D.

POSUDEK DIPLOMOVÉ PRÁCE

Dobová představa pohádkové bytosti čerta v díle K. J. Erbena a P. Dobšinského. Etnolingvistická sonda

Diplomová práce Evelíny Kolářové si klade za cíl předložit „zevrubný soupis [...] atributů pohádkové postavy čerta u [K. J. Erbena a P. Dobšinského]“, a nabídnout tak „významnou sondu do lidového vnímání dobové představy o této postavě“ (s. 7). To vše z perspektivy polské etnolingvistické školy a jejího konceptu *jazykového obrazu světa* (zvl. Wierzbicka 1985, Bartmiński 1990) a jejich pokračovatelů (zvl. Vaňková et al. 2005, Křivancová 2021).

Autorka práci dělí do několika celků. V úvodní části se věnuje základním pojmům (polské etnolingvistiky, v následující části se zaměřuje na popis materiálu, v posledních kapitolách pak materiál excerpuje, třídí a interpretuje. Až potud by se vše z hlediska očekávání kladených na žánr diplomové práce mohlo jevit jako adekvátní. Způsob, jímž autorka jednotlivé složky naplnila a integrovala, je však přijatelný jen stěží.

Smyslem diplomové práce je vedle dovedností stylistických a obecně formulačních projevit základní kompetence ve vědeckém provozu, tj. ukázat schopnost formulovat výzkumné otázky a hypotézy, provést rešerše relevantní literatury, na jejím základě stanovit obhajitelnou metodu, zvolit patřičný materiál a nakonec předložit zralou interpretaci či diskusi. Práce Evelíny Kolářové není přijatelné ani v jednom z uvedených ohledů.

Analýza či rekonstrukce tzv. jazykového obrazu světa v první řadě vyžaduje precizní vymezení samotného předmětu zájmu s ohledem na jazykový provoz, žánr, medialitu či kulturu jako takovou. Ač Kolářová teoretickým pracím z oblasti kognitivní etnolingvistiky věnuje takřka sedm stran textu, nemohu konstatovat než to, že teoretické zázemí své analýze vytvořit nedokázala. Práce například zcela postrádá přesvědčivou argumentaci, proč autorka zvolila za materiál pohádkové výbory

Erbenovy a Dobšinského, navíc ve velmi pozdních edicích. Tato absence je přitom o to překvapivější, že sama Kolářová na s. 23 uvádí, že „...Dobšinský pohádky excerpoval z materiálu, který byl zaznamenaný od začátku 40. do konce 70. let 19. století, a odráží tak různé představy autorů o podobě pohádky.“ To, že by takovýto materiál mohl jakkoli odrážet obecný/lidový obraz „pohádkové postavy čerta“, je přitom krajně nepravděpodobné, ne-li přímo nemožné. Problematické je ostatně už sama představa rekonstrukce bývalých obsahů myslí/í na základě jejich otisků v textové matérii. Tuto fundamentální překážku kognitivistického zkoumání si autorka pravděpodobně vůbec neuvědomuje, což dobře dokládá už titul práce *Dobová představa pohádkové bytosti čerta v díle K. J. Erbena a P. Dobšinského. Etnolingvistické sonda*. Abstrahovat „...soudobý pohled na tuto pohádkovou postavu v českém a slovenském národním kontextu.“ (s. 24) ze zvoleného materiálu jednoduše nelze.

Textu zcela chybí reflexe historického vývoje, tj. výskytů lexému *čert/črt* ve staré a střední češtině (tedy mezi 13. a 18. stoletím) včetně zohlednění jeho postavení v dobové frazeologii (např. *črt črtu oka nevykline* u Husa) nebo jinojazyčných ekvivalentů v nejstarší překladové literatuře.

I kdybych však připustil, že Kolářové teoretické předpoklady jsou plausibilní, váha práce by ztroskotala na vlastní metodě analýzy, tj. na „sběru a třídění materiálu“ (s. 83). Autorka uvádí, že z obou pohádkových souborů vypisovala kontexty slova *čert*, které následně „pečlivě“ třídila do kategorií na základě „sémantické analýzy“ (vše s. 24). Jednotlivé kategorie přitom stanovovala ex-post s oporou v pracích Křivancové (s. 24 a 25). Výsledkem jsou tabulky, které výskyty lexému člení do kategorií jako např. *Jak vypadá*, *Jaké má vlastnosti*, *Co umí* nebo *Co dělá*. Na pozadí jaké myšlenkové operace autorka doklad „měl na ruku a na nohu pazourky“ řadí do kategorie *Jak vypadá*, zatímco doklad „bylo vidět stopu jako od psí nohy“ do kategorie *Jakou má fyziologii*, zůstává čtenáři skryto. Závěrečná komparace obou souborů (tj. excerpt z Erbena a Dobšinského) působí v důsledku výše uvedených nedostatků nepřesvědčivě a spíše zmateně. Tvrzení o absenci dvou kategorií u Erbena se v závěru zcela zbytečně opakuje, rozdíl v četnosti „podskupin“ (tedy nikoli vlastních dokladů) jednotlivých kategorií autorka komentuje bez jakéhokoli ohledu k statistické významnosti. Z četnosti kategorie *Co dělá pak* autorka vyvozuje, že u Erbena i Dobšinského je „hodně prostoru věnováno popisu postavy na základě jejích činností“ (s. 81). Jaksi přitom přehlíží, že kategorie činnosti (realizovaná slovesným tvarem) je ve větě takřka obligatorní. Počet výskytů této kategorie tedy nemůže být jiný než přímo úměrný samému počtu výskytu klíčového slova.

Uvedené nedostatky jsou takové povahy, že práci ve stávající podobě nemůžu považovat než za nevyhovující. K obhajobě ji tudíž nedoporučuji.

Literatura:

BARTMIŃSKI, Jerzy (1990): Punkt widzenia, perspektywa, językowy obraz świata. In: Jerzy Bartmiński (ed.), Językowy obraz świata. Lublin: Wydawnictwo UMCS, s. 109–127.

KŘIVANCOVÁ, Michaela (2021): Profilování obrazu světa z frazeologické materiálové základny: Pohádkové bytosti v českém frazeologickém obrazu světa. Brno: Masarykova univerzita. Nепubikovaná habilitační práce.

VAŇKOVÁ, Irena, Nebeská, Iva, Saicová Římalová, Lucie, Šlédrová, Jasňa (2005): Co na srdci, to na jazyku: kapitoly z kognitivní lingvistiky. Praha: Karolinum.

WIERZBICKA, Anna (1985): Lexicography and Conceptual Analysis. Ann Arbor: Karoma Publishers.

Předloženou diplomovou práci **nedoporučuji k obhajobě**.

Navrhovaná klasifikace: nevyhověla

V Českých Budějovicích dne 16. 8. 2023

.....
podpis **oponenta** diplomové práce

Stupeň klasifikace:	v ýborně	velmi dobře	dobře	Nevyhověl
---------------------	----------	-------------	-------	-----------

*) Nehodící se škrtněte